

[Araştırma Makalesi] **Atf/Citation:** Üstündağ, A. (2022). Ebeveynlerin duygusal istismara yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve bilinçlendirilmesi, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30): s. 154-171. **Gönderim Tarihi:**03.02.2022 **Kabul ve Yayın Tarihi:** 29.04.2022-31.05.2022 **DOI:** 10.54600/igdirsosbilder.1067922

Yazar/Author
Alev ÜSTÜNDAĞ*

Makale Adı/Article Name

Ebeveynlerin Duygusal İstismara Yönelik Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi ve
Bilinçlendirilmesi**

*Determining and Consciousness-raising of Parents' Knowledge Levels Concerning
Emotional Abuse*

ÖZ

Bu araştırmada ebeveynlerin duygusal istismar konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma olup, görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. 6 oturumdan oluşan görüşmeler 12 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın başlangıcında çalışma grubundaki ebeveynlerin çocuk istismarı ve ihmali ve duygusal istismar hakkında çok az bilgileri olduğu, ancak bu bilgilerin eksik ve/veya hatalı olduğu belirlenmiştir. Önemle üzerinde durulması gereken konu ise, görüşülen her ebeveynin çocukları konusunda oldukça hassas olmaları ve çoğunlukla çocuklarının iyiliğini düşünerek hareket etmeleridir. Ancak görülmüştür ki ebeveynler bu kadar hassas olmalarına karşın yaşadıkları durumlar karşısında çocuklarına kızma, bağırma, dinlememe, oda cezası verme, yanından uzaklaştırma, tehdit etme, görmezden gelme, hakaret etme ve azarlama gibi duygusal istismar kapsamında değerlendirilebilecek davranışlarda bulunmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu anlamda değiştiği, çocuk istismar ve ihmali ile duygusal istismar konusunda bilgi düzeylerinin arttığı ve duygusal istismar kapsamında olan davranışlarında farkındalık geliştirdikleri ve bu davranışlarında azalmanın olduğu, yani bilinçlendikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: duygusal istismar, çocuk istismarı ve ihmali, ebeveyn, çocuk, görüşme, farkındalık

ABSTRACT

In this research, it was aimed to determine the level of knowledge of parents about emotional abuse and increase their awareness about emotional abuse. The research is a qualitative research and was carried out using the interview technique. Semi-structured interview technique, one of the interview techniques, was used in the research. Interviews consisting of 6 sessions were held with 12 parents. At the beginning of the study, it was determined that the parents in the study group had little knowledge about child abuse and neglect and emotional abuse, but this information was incomplete and/or inaccurate. The issue that should be emphasized is that every parent interviewed are very sensitive about their children and mostly act by thinking about the well-being of their children. However, it has been seen that, even though parents are so sensitive, they have behaviors that can be evaluated in the context of emotional abuse such as getting angry, shouting, not listening, punishing the room, expelling, threatening, ignoring, insulting and scolding their children. As a result of the interviews, it was determined that parents' attitudes towards bringing-up change positively, increased their level of knowledge about child abuse and neglect and emotional abuse, they developed awareness about their behavior within the scope of emotional abuse and there is a decrease in these behaviors. In other words, it was determined that the parents are gaining consciousness.

Keywords: emotional abuse, child abuse and neglect, parent, children, interview, awareness

*Dr. Öğr. Üyesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara-Türkiye, alev.ustundag@sbu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5832-6810

** Bu makale için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunun 08.01.2021 tarihli ve 2021/1 sayılı toplantısında alınan kararla ETİK KURUL İZİNİ alınmıştır.

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2006) çocuk istismarı ve ihmali şu şekilde tanımlamaktadır: “Sorumluluk, güven ve güç ilişkisi bağlamında çocuğun sağlığına, hayatını sürdürmesine, gelişimine ya da kişiliğine potansiyel olarak veya fiili şekilde zarar verme sonucunda meydana gelen her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal, ticari veya diğer sömürüdür”. Çocuk istismarının pek çok tanımı bulunmaktadır ve yapılan çocuk tanımlarda yetişkinler, gençler ve yaşça daha büyük çocuklar istismarın faileri olarak belirtilmektedir. Literatür incelendiğinde çocuk istismarı ve ihmali terimi özetle “çocuğa ya da gence yönelik kasıtlı veya kasıtsız zarar verici davranışlar ve kötü muamele” olarak kullanılmaktadır (Bromfield, 2005).

Çocuk istismarı ve ihmali; fiziksel istismar, duygusal istismar, ihmal, cinsel istismar ve aile içi şiddete maruz kalma olmak üzere beş alanda değerlendirilmektedir (WHO, 2006). Duygusal kötü muamele, psikolojik kötü muamele ya da psikolojik istismar olarak da adlandırılan duygusal istismar; ebeveynlerinin veya bakmakla yükümlü olan kişilerin çocuğa karşı uygun olmayan sözlü veya davranışsal eylemlerini ve/veya zaman içinde çocuğun duygusal ihtiyaç ve beklentilerinin uygun şekilde karşılanmaması sonucunda çocuğun özgüvenine veya sosyal yeterliliğine zarar verebilen yetişkin davranışları olarak tanımlanmaktadır (Bromfield, 2005; WHO, 2006). Duygusal istismar, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı olan DSM-5'e 2013 yılında “Çocuk Psikolojik İstismarı” tanı kriteri olarak eklemiş ve ardından çocukluk döneminde maruz kalınan psikolojik istismarının cinsel ve fiziksel istismar kadar zararlı olduğunu, psikolojik kötü muamelenin çocuk istismarı ve ihmalinin en zorlayıcı ve yaygın biçimi olduğunu, çocukluk psikolojik istismarının yaygınlığı ve mağdurlara verilen zararın ciddiyeti göz önünde bulundurulduğunda ruh sağlığı ve sosyal hizmet eğitiminin öncelikli önem verilmesi gereken konular arasında olması gerektiğini açıklamıştır (APA, 2014).

Çocukların sağlıklı büyüebilmesi için altı temel ihtiyacı bulunmaktadır (Polat, 2007). Bunlar: a) *Temas*: Dokunulma yoluyla sıcaklığın sürdürülmesi ve ifade edilmesi, b) *Güven*: Çocuğun korunması, sağlığının sürdürülmesi, bakım gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, c) *Düzen ve Yapı*: Düzenli bir hayatın sağlanması ve korunması, sınırların belirlenmesi ve açıkça ifade edilmesi, d) *Sosyalleşme*: Birlikte vakit geçirilmesi, çocuğun sosyalleşmesi için fırsatlar oluşturulması, e) *Teşvik*: Çocuğun duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi için uygun ortamların oluşturulması, f) *Değer*: Çocuğun birey olarak kabul edilmesi, düşüncelerine saygı gösterilmesi ve çocuğun dinlenilmesi. Çocukların sağlıklı gelişimi için bu temel ihtiyaçların asgari düzeyde de olsa karşılanması gerekmektedir.

Garbarino ve arkadaşlarına (1986) göre, duygusal istismar beş davranış biçimi olarak kategorize edilmektedir. Bunlar: a) *Reddetme*: Yetişkinin çocuğun değerli olduğunu ve yasal ihtiyaçlarının varlığını kabul etmemesidir. b) *İzolasyon*: Yetişkinin çocuğun sosyal hayatını kesmesi, çocuğun arkadaşlık kurmasını engellemesi ve çocuğu dünyada yalnız olduğuna inandırmasıdır. c) *Korkutma*: Yetişkinin çocuğa sözlü olarak saldırması, korku ortamı yaratması, zorbaca davranarak çocuğu korkutması ve çocuğu dünyanın değişken ve düşmanca bir yer olduğuna inandırmasıdır. d) *Görmezden Gelme*: Yetişkinin çocuğun büyüme evrelerinde ihtiyaç duyduğu duygusal uyarı ve destekleyici davranışlardan mahrum etmesidir. e) *Uygunsuz Destek*: Yetişkinin

çocuğa uygun model olmayarak, çocuğun yıkıcı ve anti sosyal davranışlar göstermesine teşvik etmesi, bu davranışları desteklemesi ve çocuğu normal sosyal hayattan uzaklaştırmasıdır.

Duygusal istismar; çocuğun azarlanması, hakarete uğraması, küçümsenmesi, tehdit edilmesi, suçlanması, çocuğa küsülmesi, çocuğa yokmuş gibi davranılması ve alay edilmesi gibi pek çok davranışla ortaya çıkabilmektedir. Bu davranışlardan biri olabileceği gibi, birden fazlasının da varlığı söz konusu olabilir (Glaser, 2002). Duygusal istismarın diğer istismar türleriyle birlikte görülme ihtimali de çok yüksektir (Glaser, 2002).

Çoğunlukla sözlü istismar şeklinde gerçekleşen duygusal istismarın çocuklar üzerinde dört farklı alanda değerlendirilen etkileri bulunmaktadır (İnsan Hakları Derneği, 2008; Kars, 1996). Bunlar: a) *Fiziksel*: konuşma bozukluğu, iletişim bozukluğu, fiziksel gelişimde yavaşlama/gerileme, var olan kronik hastalıkların şiddetlenmesi, madde bağımlılığı gibi... b) *Davranışsal*: Gerileme, anti sosyal davranışlar, suç işleme potansiyelinin yüksek oluşu, uyku bozukluğu, oyun bağımlılığı, yeme bağımlılığı, yeme bozukluğu, aşırı pasiflik, saldırganlık, gelişim gecikmeleri, davranım bozukluğu, uyum sorunları, kendine zarar verme gibi... c) *Duygusal*: olumsuz sosyal ilişkiler, arkadaş sorunları, yaşına uygun davranamama gibi... d) *Bilişsel*: akademik başarının olumsuz etkilenmesi gibi... Belirtilen bu davranışların sebebinin sadece duygusal istismar kaynaklı olduğunu söylemek zordur. Başka sebeplerden de kaynaklanarak ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca bir çocuğun duygusal istismara uğradığını belirlemek de diğer istismar türlerine oranla zor olabilmektedir. Fiziksel herhangi bir bulgunun olmaması, kılık kıyafetinin düzgün olması ve beslenme sorununun olmaması da duygusal istismarın belirlenmesini zorlaştırmaktadır (İnsan Hakları Derneği, 2008; Kars, 1996).

Herhangi bir fiziksel bulgunun bulunmamasının yanı sıra maruz kaldığı davranışların duygusal istismar olduğunun farkında olmayan ve bu davranışların normal olduğunu düşünen çocukların herhangi bir açıklama yapmaması, şikâyetle bulunmaması, yaşadıklarını başkalarına anlatmaması ve yaşantısını normalleştirilmesi de duygusal istismarın belirlenememesi konusundaki engeller olarak karşımıza çıkabilmektedir (İnsan Hakları Derneği, 2008). Ancak yapılan araştırmalar (Polat, 2007; Dursunkaya, 2008) duygusal istismara maruz kalan çocukların genellikle bağlanma sorunu yaşadıklarını, kendini suçlama, öğrenilmiş çaresizlik ve aşırı pasif davranış sergilediklerini göstermektedir. Bir diğer açıdan bakıldığında ise, ebeveynleri ya da bakmakla yükümlü olan kişiler, çocuklara karşı sergiledikleri bu davranışların duygusal istismar kapsamında olduğunun farkında olmayabilirler.

Literatüre göre duygusal istismar 6-8 yaşları arasında başlamakta ve yaşam boyu devam edebilmekte olup, kız ve erkek çocukların duygusal istismara maruz kalma oranları arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır (Dursunkaya, 2008). Polat (2007)'a göre teşhis edilen duygusal istismarın %58'ini çocukların aile içindeki şiddete tanık olmaları, %34'ünü duygusal şiddet ve %16'sını da duygusal ihmal oluşturmaktadır. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (2010) raporuna göre ülkemizde her iki çocuktan birisi duygusal yönden istismar edilmektedir ve yaşanan bu duygusal istismarın failleri de aile bireyleri, öğretmenler, akrabalar ve çocukların sosyal çevrelerinde bulunan insanlardan oluşmaktadır.

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre ebeveynlerin şımarık oldukları için, kötü davrandıkları için, disiplin nedeniyle, sözünü dinlemedikleri için, inatçı oldukları için, bir şey için aşırı tutturdıkları için, yalan söyledikleri için, derslerinde başarısız oldukları için ve izin almadan bir

şeyler yaptıkları için çocuklarını istismar ettikleri belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2010). Duygusal istismarı etkileyen ailesel nedenler değerlendirildiğinde ise ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, destek eksikliği, düşük gelir, göç, boşanma, madde kullanımı, çocuğa hazır olmamaları, sosyal dışlanma, hastalık, aile krizleri ve belirsiz sınırlar gibi risk faktörleri bulunmaktadır (Ethier vd., 2004; İnsan Hakları Derneği, 2008).

Çocuk istismarı önlenebilir bir durumdur. Araştırmalar aile büyüklerinden, arkadaşlarından, komşularından ve içinde yaşadığı sosyal çevreden destek alan ebeveynlerin ve bakıcıların çocukları için güvenli ve sağlıklı yaşam alanı oluşturma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Child Welfare Information Gateway, 2018). Duygusal istismarın önlenmesi için öncelikli olarak farkındalık geliştirilmesi gerekmektedir. Duygusal istismarın önlenmesi ve tedavisinde aileye, ebeveyn destekli eğitim verilmesi gerektiği yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Egeland vd., 1983). Yapılan literatür incelemesinde ebeveynlerin bakış açısını ortaya çıkaran bir araştırmaya rastlanmadığı için bu araştırmada öncelikli olarak ebeveynlerin duygusal istismara yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve daha sonra duygusal istismar hakkındaki farkındalıklarının artırılması hedeflenmiştir.

Yöntem

1.Araştırmanın Modeli

Ebeveynlerin duygusal istismara yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve duygusal istismar hakkındaki farkındalıklarının artırılması amacıyla yapılan bu araştırmada nitel araştırma tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Neuman, 2012). Görüşme tekniği, bir araştırmaya dahil olan bireylerin belirli bir konu hakkındaki deneyimlerini, tutumlarını, duygularını, amaçlarını, düşüncelerini, yorumlarını, tepkilerini ve bakış açısını ortaya koyma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemde amaç, bireyin bakış açısını anlamaya ve ortaya çıkarmaya çalışmaktır (Neuman, 2012).

2.Çalışma Grubu

Çalışma Ankara İlinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunda 12 ebeveyn bulunmaktadır. Nitel araştırmalarda “miktar” kavramından ziyade “kalite” kavramına odaklanılmaktadır. Çalışma grubunun belirlenebilmesi için olasılıklı olmayan amaçlı örneklem seçimi yönteminden yararlanılmıştır. Bu örneklem yönteminde görüşme yapılacak bireyler seçilirken araştırılması amaçlanan konu ile doğrudan ilgili olup olmadıkları değerlendirilmektedir (Neuman, 2012).

Olasılıklı olmayan örneklem seçimi kullanılarak elde edilen bilginin derinliği farklı olmaktadır. Olasılıklı olmayan örnekleme, araştırma sorularını cevaplayabilecek ve bilgi bakımından zengin birimlere (birey, grup, olgu vb.) odaklanılmaktadır. Bu örnekleme yönteminde araştırmacı öncelikle rasgele yöntemleri kullanarak evrenden bir örneklem grubu belirlemekte ve daha sonra bu grup içinden araştırmaya en çok katkı yapacağını düşündüğü küçük bir alt grubu seçmektedir (Neuman, 2012). Bu bağlamda araştırma kapsamında 3-14 yaş arasında çocuğu bulunan ve gönüllü olan ebeveynlerin katılımı sağlanmıştır. Okullar ile görüşülmüş, dijital medya araçları aracılığıyla duyurular yapılmış ve gönüllü ebeveynler çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya başlangıçta 35 ebeveyn gönüllü olmuştur. Ancak ebeveynlerden bir kısmı görüşmelere devam edemediği için çalışmadan ayrılmışlardır. Sonuç olarak çalışma grubunda 12 ebeveyn kalmıştır.

Araştırmaya katılımda gönüllü olup çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin demografik bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Yaş	35	40	41	36	33	42	32	36	38	41	42	34
Öğrenim Düzeyi	Üniversite	Lise	Lise	Üniversite	Lise	Lise	Lise	Üniversite	Lise	Üniversite	Lise	Lise
Mesleği	Psikolog	Temizlik Personeli	Muhasebeci	Mühendis	Acil Tıp Teknisyeni	Eczacı Kalfası	Aşçı	Sosyal Çalışmacı	Ev Hanımı	Diyetisyen	Güvenlik Personeli	Memur
Çocuk Sayısı	2	4	1	1	2	2	1	1	2	2	3	2
Çocukların Yaşı	3 ve 9	6, 10, 12 ve 12 (ikizler)	10	9	8 ve 11	5 ve 9	10	12	10 ve 12	11 ve 14	7, 10 ve 13	4 ve 9
Çocukların Cinsiyeti	Kız ve Kız	Erkek, Erkek, Erkek ve Kız	Kız	Kız	Erkek ve Erkek	Kız ve Erkek	Erkek	Erkek	Erkek ve Erkek	Kız ve Kız	Erkek, Kız ve Kız	Kız ve Erkek

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin demografik bilgileri

Çalışma grubunda yer alan ebeveynler toplamda 12 olup, bunlardan 8 tanesi erkek 4 tanesi kadındır. Tabloda da görüldüğü üzere ebeveynlerin meslekleri birbirinden farklılık göstermektedir. Ebeveynlerin biri psikolog, biri temizlik personeli, biri muhasebeci, biri mühendis, biri acil tıp teknisyeni, biri eczacı kalfası, biri aşçı, biri sosyal çalışması, biri ev hanımı, biri diyetisyen, biri güvenlik personeli ve biri de memurdur.

Çocuk sayısı açısından bakıldığında ise dört ebeveynin 1 çocuğu, altı ebeveynin 2 çocuğu, bir ebeveynin 3 çocuğu ve bir ebeveynin 4 çocuğu bulunmaktadır.

Çocukların yaşları 3-14 arasında değişim göstermektedir. Bir ebeveynin 3, bir ebeveynin 4, bir ebeveynin 5, bir ebeveynin 6, bir ebeveynin 7, bir ebeveynin 8, dört ebeveynin 9, beş ebeveynin 10, iki ebeveynin 11, üç ebeveynin 12 (birisini ikiz), bir ebeveynin 13 ve bir ebeveynin de 14 yaşında çocuğu bulunmaktadır.

Çocuklarının cinsiyetleri açısından bakıldığında, çalışma grubunda bulunan ebeveynlerin toplamda 23 çocuğunun olduğu ve bu çocukların 11 tanesinin kız, 12 tanesinin de erkek olduğu görülmektedir.

3.Verilerin Toplanması

Araştırma görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanımı tercih edilmiştir. Verilerin toplanması için yarı-

yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Duygusal istismar ile ilgili önceden hazırlanan 8 soru ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.Verilerin Analizi

Nitel olarak gerçekleştirilen bu araştırmadan elde edilen veriler mümkün olduğunca özgün halleri korunmaya çalışılarak betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile sunulmaya çalışılmıştır (Baltacı, 2017; Miles ve Huberman, 1994).

Araştırma verilerinin analizi görüşme oturumları ve araştırma alt problem soruları kapsamında detaylı olarak açıklanmıştır. Araştırmanın alt soruları:

1. Çocuk yetiştirme konusunda kendinizi yeterli hissediyor musunuz?
2. Çocuk yetiştirirken nelere dikkat ediyorsunuz?
3. Çocuk ihmal ve istismarı hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Sizce duygusal istismar ne demektir?
5. Çocuk istismarı durumunda neler yapılması gerektiğini biliyor musunuz?
6. Sizce hangi davranışlar duygusal istismar kapsamında olabilir?
7. Çocuğunuza kızdığınız zaman tepkinizi nasıl gösterirsiniz, neler yaparsınız?
8. Çocuğunuzla yaşadığınız olaylar karşısında tepkilerinizi nasıl kontrol edebilirsiniz?

5.Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 08.01.2021 tarihi ve 20/437 karar numarası ile etik kurul onayı alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Ebeveynlerin duygusal istismara yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve duygusal istismar hakkındaki farkındalıklarının artırılması amacıyla yapılan bu araştırma kapsamında 12 ebeveyn ile 6 oturum şeklinde gerçekleştirilen görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmaya başlanmadan önce ebeveynlere araştırmanın amacı, süresi ve süreci hakkında genel bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılımda gönüllü olan ebeveynler ile çalışma sürdürülmüştür. Görüşmeler ebeveynler ile bire bir yapılmıştır. Her ebeveyn ile 6 görüşme oturumu gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin süresi 40-60 dakika arasında değişiklik göstermiştir. Yapılan görüşmelerin genel hatları aşağıda ifade edilmiştir:

İlk Oturum: Görüşmelerin güven verici bir ortamda gerçekleştirilmesi önemli olduğu için bu ilk oturumda öncelikle ebeveynlerin kendilerini rahat hissetmeleri ve araştırmacıya güven duymaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapılan görüşmelerin ilk oturumunda ebeveynlerin genel olarak çocuk yetiştirme tarzları, kendilerini bu k"onuda yeterli hissedip hissetmedikleri, çocuk yetiştirirken nelere dikkat ettikleri, çocuk istismar ve ihmali hakkındaki bakış açılarını belirleyebilmek amaçlanmıştır. Genel

tutumları sonrasında duygusal istismar hakkındaki bakış açıları belirlenmeye ve desteklenmesi gereken durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan görüşmede ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda kendilerini yeterli bulmadıkları, farklı kaynakları kullanarak ya da içgüdüleri ile hareket ederek doğru davranışları göstermeye çalıştıkları görülmüştür. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda kaygılı oldukları söylenebilir. Bu kaygıları da genellikle yanlış davranma konusunda yoğunlaşmaktadır. Sürekli bir arayış içinde oldukları ve “doğru” kaynaklara ulaşmak için çaba harcadıkları görülmüştür. Eğitim alma, internetten araştırma, kitap okuma, akademik yayınları takip etme, sosyal medyadan uzmanları takip etme ve aile büyüklerine danışma gibi kendilerince keşfettikleri kaynaklar ile çocuk yetiştirme konusunda bilgi ve deneyim kazanmaya çalışmaktadırlar. Aşağıda bu konu ile ilgili ebeveynlerin kendi ifadelerine yer verilmiştir:

E1: *“Hiçbir zaman yeterliyim diyemem, ama kendim sürekli okuyup araştırarak bilgi sahibi olmaya özen gösteriyorum”*

E2. *“Hayır kendimi yeterli bulmuyorum. Zaman zaman anne desteği, çocuk yetiştirme kitapları, internet, çocuğum ana sınıfı yaşında iken halk eğitim kursuna katıldım ketem de çocuk gelişim birimi ile görüşmelerim oldu, destek aldım”*

E3. *“Yeterli olmak mevzu bile değil sanki... Çocuğuyla beraber kendini keşfediyor insan. Olabildiğince yetmeye çalışıyorum. Bilgiyi genelde akademik yazı, makale ya da netteki güvendiğim kaynaklardan ediniyorum”*

E4. *“Yeterli bilgiye kimsenin sahip olduğunu düşünmemekle beraber kitap okuyarak bunu geliştirmeye çalışıyorum”*

E5. *“Annelik içgüdü, okuma, çevre şartlar... 2 çocuk annesiyim kendi deneyimim diyebilirim. İlk çocuğumda ise büyüklerimizden ve bu konuda okuduğum araştırma yazıları kısmen de ailemden bilgi edinmiştim”*

E6. *“Yaşayarak keşfediyoruz ya da bilgisine güvendiğim hekimlerden destek alıyorum”*

E7. *“Alanda iyi olan hocaları sosyal medyada takip ederek, akademik makaleler okuyarak öğrenmeye çalışıyorum”*

Ebeveynlerin bir arayış içinde olmaları ve kendilerini geliştirip daha iyisini yapmaya çalışmaları olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir. Hem çocukları hem de kendileri için doğru ve nitelikli kaynaklardan bilgi almalarının önemli olduğu düşünüldüğü için çeşitli kaynak tavsiyesi yapılmıştır.

İkinci Oturum: İlk oturumda ebeveynlerin genel olarak çocuk yetiştirme ile ilgili tutum ve davranışları ile ilgili belirlenen desteklenmesi gereken durumlarla ilgili farkındalık oluşturabilmek amacıyla bilgilendirici eğitim verilmiştir. Bu oturumda ebeveynlerin çocuk istismar ve ihmali ve özellikle duygusal istismar hakkındaki bakış açılarını belirleyebilmek amaçlanmıştır.

Yapılan oturum değerlendirildiğinde ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda eksik, yanlış ancak yine de bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Genel olarak ifade ettikleri tanımlar ya da açıklamalar aslında hassaslık gösterdikleri bir konu olduğunu ama temelde yetersiz bilgiye

sahip olduklarını düşündürmüştür. Ebeveynlerin çocuk istismarı ile ilgili yaptıkları tanım ve açıklamalardan bazıları aşağıda verilmiştir:

E7. *“İnsanların insanlıktan çıktığını düşünüyorum”*

E9. *“Tahammül edemediğim hassas bir konu. Bu yüzden nasıl ifade edeceğimi bilemedim. Şöyle ki çocukların birer yetişkin birey olana kadar korunması ve gözetilmesi gerektiğini düşünüyorum. Tehlike her yerimizi sarmış durumda maalesef. Ekranlar ve uyarılar çok fazla, toplumun ahlaki değerleri ile oynanıyor. Bu da istismardır değil mi?”*

E10. *“Her şey ailede başlar. Anne-babanın yaklaşımı çok önemli. Çocuk yetiştirmek ve korumak zor”*

E11. *“Savunmasız olan çocuklara karşı çok üzücü durumlar”*

E12. *“Korkuyorum ve dışarıda yoğun bir potansiyelin olduğundan kaygılıyım”*

Ebeveynlerin duygusal istismar konusunda da hassas oldukları ancak çocuk istismar ve ihmaliinde olduğu gibi yine eksik bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Ebeveynlerin duygusal istismar ile ilgili yaptıkları tanım ve açıklamalardan bazıları aşağıda verilmiştir:

E1. *“Sevgiyi kullanmak”*

E2. *“Şiddetten bir farkı yoktur”*

E4. *“Çocuğu sevgisiyle sınanmaktır”*

E6. *“Çocukların iyi niyetini kötü amaçla kullanmak”*

E7. *“Korku içinde ya da bağımlı bir ruh hali”*

E8. *“Yalancı sevgi”*

E9. *“Çocuğa bağırmak, yalan söylemek”*

E10. *“Bana göre duygusal istismar hastalık hastası büyüklerin bu durumu kullanarak çocuktan büyükmüş gibi davranışlar bekleyip çocukluğunu yaşatmamasıdır”*

E11. *“Psikolojik baskı”*

E12. *“Kandırmak”*

Çocuk yetiştirme yöntemleri öncelikle aile içinde başlamakta ve sonrasında da kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarımda anneden kızına geçmesi şeklinde gerçekleştiği için kız çocuklarının aile içindeki değeri ve kız çocuklarına nasıl davranıldığı gelecek üzerinde etkilidir (Öztürk, 2016). Ebeveynlerin büyüklerinden öğrendikleriyle çocuklarını yetiştirmeye çalıştıkları ve kendilerini bu konuda yetersiz hissetmeleri sonucu, literatür ile tutarlılık göstermektedir. Öncelikli olarak çocuklara birey olma hakkının tanındığı ve gelişimlerinin olumlu yönde desteklendiği tutum benimsenmelidir. Araştırmalar (Erdoğan ve Zelyurt, 2016; Bruce, 2010) ebeveynlere verilen destekleyici eğitimlerin çocuklarını tanıma, anlama ve etkili iletişim kurma becerilerini geliştirerek olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmada da ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki kaygılarının azalmaya başladığı, önerilen kaynakları kullanmalarının yanı sıra farklı kaynaklara da ulaştıkları ve çocuklarıyla

kurdukları iletişim tarzının olumlu yönde değişmeye başladığı belirlenmiştir. Meydana gelen bu değişikliklerden kendilerinin de memnun olduğu tespit edilmiştir.

Bu oturumda ebeveynlere ihtiyaç duydukları konularda eğitim verilmesinin yanı sıra ilk oturumda uygulanan sorulardan farklı olan yarı yapılandırılmış görüşme soruları uygulanmıştır. Ebeveynlerin davranışlarının duygusal istismar kapsamında olup olmadığı ile ilgili farkındalık oluşturabilmelerini sağlayabilmek için bir sonraki oturumda değerlendirilmek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan “Durum Formu”nu doldurmaları istenmiştir.

Üçüncü Oturum: Oturum öncesi ebeveynlerin ilk iki oturum kayıtları incelenmiş ve desteklenmesi gereken durumlar belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda eksik olan bilgileri artırılmaya çalışılmıştır. Genel olarak çocuk istismar ve ihmalinin tanımı, çeşitleri, böyle bir durum ile karşılaşıldığı zaman neler yapılması gerektiği hakkında bilgilendirici eğitim verilmiştir.

Yapılan görüşmede ebeveynlerin 3 tanesi çocuğuna duygusal istismarda bulunduğunu ifade ederken 9 tanesi hiçbir şekilde duygusal istismar uygulamadığını, kimseye uygulamayacağını ve bu durumu asla kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Duygusal istismarda bulunduğunu belirten ebeveynlerin açıklamaları şöyle olmuştur:

E3. *“Vicdani değerlendirmelere girmesi için farkındalık odaklı evet yaptım”, “Bağırdığım da olmuştur”*

E7. *“Evet oldu, hataları karşısında duygusal gereksinimlerini karşılamayarak cezalandırdığım oldu”*

E9. *“Farkında olmadan yapmış olduğum zaman olabilir fakat oturup özür dileyip çözdük”*

Daha sonra ebeveynlerin doldurdukları Durum Formları üzerinden görüşme yürütülmüştür. Duygusal istismar kapsamında değerlendirilebilecek ebeveyn davranışlarının neler olduğu belirlenmiştir. Formlarda ebeveynlerin kendi davranışları ve uyguladıkları yöntemler üzerinden örnekler açıklanarak duygusal istismar konusunda farkındalık çalışması yapılmıştır. Durum Formları sonucunda ebeveynlerin genellikle öfkelenedikleri zaman çocuklarına karşı duygusal istismar davranışlarında buldukları görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarına en fazla yalan söyledikleri ve söz dinlemedikleri zaman öfkelenedikleri belirlenmiştir. Bunların yanı sıra sınırları zorlama, ödevlerini yapmama, eşyalara bilerek zarar verme, eve geç gelme ve sorumsuzca davranma da diğer öfkelenme sebepleri arasında yer almaktadır. Ebeveynler genellikle çocuklarından kendi sorumluluklarını yerine getirmelerini beklemektedir. Beklentilerin karşılanmaması da ebeveyn ve çocuk arasında kriz yaşanmasına sebep olarak tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarına öfkelenedikleri durumlar kendi ifadeleriyle şöyledir:

E1. *“Ödevlerini son dakikaya bırakıp yapmadıklarında, bir konuda hayır dediğim halde ısrar ettiklerinde çıldırıyorum”*

E4. *“Çok çok yorgun olduğumda tahammül sınıırım azaldığından dediğimi ısrarla yapmadığında çok kızıyorum”*

E2. *“Gereksiz yere ağladığında öfkeleniyorum”*

E6. *“Sorumsuz davrandığında sorumluluklarını yerine getirmediğinde öfkeleniyorum”*

E7. “Verdiği sözleri yerine getirmediği, yalan söylediği ve duyarsız davrandığı durumlarda kendisine zarar verebilecek bir durumu bilerek yaptığında öfkeleniyorum”

E8. “Günlük rutinlerini aksattığı zaman, dağınıklık yaptığı ve dediklerimi uygulamadığı zamanlarda kızıyorum”

E9. “Kasıtlı kırma, dökme, söz dinlememe”

E10. “Benimle yüksek sesle konuştuğunda kızıyorum”

Bu oturumda ebeveynlere çocuklarına gösterdikleri davranışların aslında ne olduğu ve onları bu tür davranışlar göstermesine sebep olan davranışların neler olduğu fark ettirmeye çalışılmıştır. Ayrıca yetersiz oldukları ve bakış açılarını değiştirmeleri gereken konularda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Bir sonraki görüşme için araştırmacı tarafından hazırlanan “Tepki İfade Tarzı Formu”nu doldurmaları istenmiştir.

Çalışma grubunda bulunan ebeveynlerin hepsi çocuklarına hiçbir şekilde fiziksel şiddet uygulamadıklarını, çevresinde uygulayan kişilerin de olmadığını ifade etmiştir. Cinsel istismar konusunda ise çok daha hassas oldukları, kendilerince önlem aldıkları, takip ettikleri ve dikkat ettikleri ifade edilmiştir. Çocuğa yönelik kötü muamele ve şiddet konusunda farkındalık sahibi ve hassas olmaları olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir. Duygusal istismar açısından ele alındığında ise, ilk görüşmeler sırasında ebeveynlerin az da olsa bilgi sahibi oldukları ancak bu bilgilerin de eksik ve yanlış olduğu belirlenmişti. Ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri bu davranışları aslında problem çözme yöntemi olarak kullandıkları belirlenmiştir. Karşılaştıkları olumsuz durumlar karşısında verdikleri bu tepkisel davranışları hem eğitim hem de disiplin yöntemi olarak kullandıkları görülmüştür. Belki kendi yetiştirilme tarzlarından, belki alışkanlıklarından edindikleri bu davranışları sürdürme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Verdikleri tepkisel davranışların duygusal istismara sebep olduğunu fark etmeleri sonucunda davranışlarında değişiklik yapma çabaları ve görüşmeleri sürdürme konusundaki hassasiyetleri aslında bu davranışları bilinçsizce yaptıklarının ve değişmek istediklerinin de kanıtı olarak değerlendirilebilir. Çünkü yapılan görüşmelerde fark edilmiştir ki hiçbir anne ve baba bilerek ve isteyerek çocuğuna kızmak, bağırarak, suçlamak, ağlatmak, utandırmak ve rencide etmek istemiyor. Tersine, sevecen, ilgi dolu, hoşgörülü olup çocukları için en iyisini yapmaya çabalyorlar. Sadece yaşadıkları istenmeyen durumlar karşısında ellerinden yapacak başka bir şey gelmemesi düşüncesiyle böyle hareket etmeyi tercih ediyorlar. Davranışların duygusal istismar boyutu değerlendirildiğinde, ebeveynlerin hem bilinçli hem de bilinçsiz şekilde davrandıkları belirlenmiştir. Ginott (2009)’a göre de ebeveynlerin çoğu yaptıklarıyla çocuklarının iyiliğini düşündüklerini ifade ederler. Ancak davranışlarının sonucunda çocuklarını olumsuz bir şekilde etkilediklerinin farkında değillerdir.

Dördüncü Oturum: Oturum öncesi, önceki görüşme kayıtları incelenmiş ve ebeveynlerin desteklenmeleri gereken alanlar belirlenmiştir. Ebeveynlerden bir önceki oturumda doldurmaları istenen Tepki İfade Tarzı Formları incelenmiştir. Bu formun uygulanmasındaki amaç ebeveynlerin çocuklarıyla yaşadıkları durumlar sonrasında gösterdikleri tepkisel davranışları fark etmelerini sağlamaktır. Yapılan görüşme; ebeveynler ile yaşanan durum, duruma yönelik hissettikleri, tepkilerinin uygun olup olmadığı ve sonuçları kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü oturumda sadece 3 ebeveyn öfkelenmekten sonra çocuğuna duygusal istismarı kapsayan tepkiler/davranışlar gösterdiğini ifade etmişti. Ancak uygulanan Tepki İfade Tarzı Form sonuçlarına göre aslında görüşme yapılan tüm ebeveynlerin çocuklarına duygusal istismar uyguladığı belirlenmiştir. Ebeveynlerin öfkelenmekten sonra çocuklarına verdikleri tepkiler kendi ifadeleriyle şöyledir:

E1. *“Sesimi yükseltirim, kırıcı sözler ve davranışlarda bulunabilirim”, “Oda ve harçlık cezası veririm”*

E2. *“Kızarım ve sonra sakın bir şekilde anlatırım”*

E3. *“Sözle kızarım”, “Yapmayı sevdiği aktivelerden uzak tutma cezası”*

E4. *“Bağırırım”*

E5. *“Kızarım”*

E6. *“Sesimi biraz yükselterek sert ve net söylerim”, “Yemek yeme konusunu ele alırsak masada yemek yerse yer yoksa bir diğer yemeğe kadar bir şey vermem”*

E7. *“Maalesef bağırırım sonra çok üzülürüm sakınleşip onunla konuşurum”*

E8. *“Uyarırım bazen sesimi yükseltirim bazen kısa süreli telefonuna girme yasağı veririm”, “Ceza veriyorum. Sevdiği şeylerden bur süre mahrum bırakıyorum”*

E9. *“Maalesef sesimi yükseltirim”*

E10. *“Küserim”, “Genelde karşılıklı konuşuyor yapmak istediği bir şeyi iptal ediyoruz”*

E11. *“Kızdığımı belli ederim daha sonra kıyamam yardım ederim”*

E12. *“Derin nefes alıp onlara öfkelendiğimi söyleyerek daha fazla ileri gitmemelerini rica ederek tepki gösteririm. İleri giderlerse onları yalnız bırakıp anneleri olmayacağını beni üzdüklerini kalbimin çok kırıldığını söylerim”*

Ebeveynlerin öfkelenmekten sonra çocuklarına tepki olarak söyledikleri sözler de kendi ifadeleriyle şöyledir:

E1. *“Neredesin yazıklar olsun”, “Kısıtlama yöntemini kullanıyorum”*

E2. *“Daha önce de uyardım annem niye ısrarla yapıyorsun”*

E3. *“Surat asar konuşmuyorum artık seninle derim”*

E4. *“Git yanımdan”*

E5. *“Üzülmesini sağlamaya çalışırım”, “Olumsuz davranışlarında mahrum bırakma ile düşünmeye sevk ediyorum”*

E6. *“Kaç kere dedim sana diye bağırıyorum”, “Yani sadece kızmak”*

E7. *“Aklıma ne gelirse sayıyorum”*

E8. *“Sus odana git!”*

E9. *“Odadan çıkmıyorsun!”*

E10. “Sabır Allah’ım sabır!”

E11. “Neden ama neden diye bağıryorum”

E12. “Kızarım”

Daha sonra ebeveynler ile formda belirttikleri ve uygun olmayan ifade tarzlarının neler olduğu hakkında karşılıklı değerlendirme yapılmıştır. Uygun olmayan ifade tarzları yerine neler yapılabileceği değerlendirilmiştir. Tepkilerin ifade tarzları değiştiği zaman sonucun da ne şekilde değişebileceği hakkında tartışılmıştır.

Yapılan görüşmede ebeveynlerin 11 tanesi çocuklarına kızdıkları zamanlar olduğunu, 10 tanesi bağırdıkları zamanlar olduğunu, 9 tanesi beni üzdüğün için seni dinlemiyorum ifadesini kullandığını, 6 tanesi oda cezası verdiğini, 3 tanesi sevdiğini söylemediği zamanlar olduğunu, 12 tanesi yakınından uzaklaştırdığı zamanlar olduğunu, 4 tanesi bir daha böyle yaparsan giderim ifadesini kullandığını, 6 tanesi büyüdüğünü kabullenmediği durumlar olduğunu, 2 tanesi aile kararlarında fikrini sormadığını, 5 tanesi sen çok tembelsin ifadesini sıklıkla kullandığını, 1 tanesi seni öpmeyeceğim ifadesini kullandığını, 5 tanesi zaten hiçbir işe yaramıyorsun ifadesini kullandığını, 1 tanesi öyle yaparsan üzülürüm ifadesini kullandığını ve sadece 1 tanesi kesinlikle her konuda fikrini sorduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle bir sonraki oturum için yaşadıkları olaylar karşısında nasıl düşünürlerse tepkilerini kontrol edebilecekleri hakkında düşünmeleri istenmiştir.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM, 2014) tarafından yapılan araştırmaya katılan annelerin çocukları kendilerini öfkeliendirecek bir şey yaptıkları zaman verdikleri tepkilerin %76,9 sözel ve %45,6 fiziksel cezaya başvurma şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Yani annelerin çocuklarına verdikleri cezalar arasında azarlama ilk sırada yer almaktadır. Yapılan araştırmanın çalışma grubunun çoğunluğunu babalar oluşturmaktadır. Babaların da öfkeliendikleri zaman çocuklarına bilinçli ya da bilinçsiz şekilde verdikleri ilk tepkilerin kızmak, bağırarak, görmezden gelmek, yanından uzaklaştırmak ve dinlememek gibi davranışlar olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuç, araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Beşinci Oturum: Daha önce yapılan görüşme kayıtları incelenmiştir. Ebeveynler ile düşünce değiştirme çalışmasına bu oturumda da devam edilmiştir. Yaşadıkları olaylar karşısında nasıl düşünürlerse tepkilerini kontrol edebilecekleri hakkındaki düşüncelerini ifade etmeleri istenmiş ve görüşme bu durum üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerin tepkilerinin doğru olmadığı ile ilgili düşüncelerini ifade eden birkaç örneğe aşağıda yer verilmiştir:

E8. “Hayır, tepkilerim çok yanlış keşke hâkim olabilsem kendime”

E12. “Tepkilerim doğru değil ancak günümüz çocuklarına ulaşmak çok zor gerçekten. İnsan çaresizlik içinde o anlarda ne yapacağını çok bilemiyor. Hayatın içinde çok zorluk ve sıkıntı var ve en kolayı çocuklara patlamak olabiliyor. Derin yaralar almalarını istemediğim için telafi davranışlarda bulunmak hem beni hem çocuklarımı rahatlatıyor diye düşünüyorum”

“Nasıl daha farklı olabilirdi?” sorusu üzerinde tepki ve davranışlar çalışılmış ve düşüncelere yapılacak müdahalenin davranışları değiştirebileceği farkındalığı kazandırılmaya çalışılmıştır. Özetle; ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları durumlar sonucunda verdikleri tepkisel

davranışların duygusal istismar olarak değerlendirilebileceği farkındalığı oluşturulmaya ve davranışları değiştirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan görüşme sonucunda ebeveynlerin davranışları ve tepkileri konusunda farkındalık kazanmaya başladıkları görülmüştür. Yaptıkları açıklamalar, görüşmeler başladıktan sonra davranışlarında meydana gelen değişiklikler ve çocuklarının da davranışlarında meydana gelen değişiklikler hakkındaki açıklamaları bu sonuca ulaşılmasını sağlamıştır. Ebeveynlerin duygusal istismar olarak değerlendirilebilecek davranış ve tepkileri ile ilgili farkındalık kazandıklarını düşündüren ifadelerinden örnekler aşağıda belirtilmiştir:

E1. *“Öfkelenmiş bir durum yaşadığımızda artık kendisine bir zarar gelip gelmediğini, ne düşündüğünü ve hissettiğini sorarım”*

E2. *“Bu yaptığının yanlış olduğunu bunlara sebep olacağını bir kez daha tekrarlamaması gerektiğini söylerim”*

E3. *“Bunu bir daha tekrar etme, yaptığın zaman bu şekilde zarar doğuyor, bu senin için tehlikeli olabilir, canın yanabilir”*

E4. *“Bunu neden yaptın/yapmadın derim”*

E5. *“Ondan beklediğim şeyi tekrar ederim”*

E6. *“Yanlışının getireceği sonuçları, doğrusunun getireceği mutlulukları”*

E7. *“Yaptığın doğru değil gibi”*

E8. *“Yaptığının yanlış olduğunu idrak ettiririm”*

E9. *“İlgili durumu ciddi, kararlı ses tonu ile anlatırım”*

Nicholson ve arkadaşları (2002) tarafından ebeveynlerin olumsuz çocuk yetiştirme tutumlarını önlemek amacıyla gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda eğitim programına katılan ebeveynlerin hem sözel ve bedensel cezalandırma hem de öfke ve stres düzeylerinde azalma olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda ebeveynlere verilen eğitimin çocukların davranış sorunlarını azalttığı da ifade edilmiştir. Benzer şekilde Bushfield (2004) tarafından yapılan araştırma sonucunda da yapılan eğitim çalışmasının babaların bedensel ve sözel cezalandırma ile ilgili bilgi ve tutumlarını değiştirdiği görülmüştür. Araştırmada elde edilen bu sonuç, diğer araştırma sonuçlarını destekleyici niteliktedir.

Altıncı Oturum: Bu oturumda ebeveynler ile oturumların genel değerlendirilmesi yapılmıştır. Ebeveynlerin yapılan görüşmeler ve süreç hakkındaki beklentilerinin ne kadarının karşılanıp karşılanmadığı ve kendileriyle ilgili neleri fark ettikleri değerlendirilmiştir. Ebeveynlerin duygusal istismarın ne olduğu konusunda yeterli bilgi düzeyine ulaşmış ve bakış açılarının değişip değişmediğini belirleyebilmek amacıyla görüşme soruları hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Yapılan genel değerlendirme sonucunda ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki kaygılarının azalmaya başladığı, önerilen kaynakları kullanmalarının yanı sıra farklı kaynaklara da ulaştıkları, çocuklarıyla kurdukları iletişim tarzının değişmeye başladığı, kullandıkları kelimeler, ses tonu, vurgu gibi detaylara özen göstermeye başladıkları, öfkeliyken kullandıkları cümlelere dikkat

etmeye başladıkları, tepkilerini kontrol etmeye çaba gösterdikleri ve kullandıkları olumsuz ifadeleri düzeltmeye çalıştıklarını ifade etmeleri davranışlarında meydana gelen değişimlerin olumlu göstergesi olarak kabul edilmiştir. Özellikle üçüncü oturumda duygusal istismar hakkında konuşurken “...Aslında dayak cennetten çıkma, kızını dövmeyen dizinin döver diye boşuna söylememişler. Bakın haberlere kızlar hep evli adamlarla birlikte...” ifadesini kullanan bir ebeveynin altıncı oturumda düşüncesini “...Duyarlı, vicdanlı, özgüven duygusu olan çocuk olmasına dikkat ediyorum” şeklinde ifade etmiş olması bakış açısında meydana gelen değişimin somut bir örneği olarak kabul edilmiştir. Ebeveynlerin düşünce ve davranışlarında meydana gelen değişikliklerden bahsederken yaptıkları açıklama örneklerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

E1. “İleriki yaşamına hazırlamaya yönelik öğretici tutumlar ile ahlaki insani değerleri olan sağlıklı birey olmaları bizim için öncelikli artık”

E2. “Psikolojik ve fizyolojik olarak sağlıklı bir birey olarak yetiştirmeye çalışıyorum”

E3. “Duygularının geri dönüşümüne dikkat ediyorum”,

E4. “Saygı sevgi çerçevesinde olmaya, şiddetten uzak durmaya, baba ve anne onlar için ortak karar almaya, ev içinde alınan kararlarda onların da fikrini sormaya gayret ediyoruz”

E5. “Onun kişiliğine ve kararlarına saygı duyuyorum, kendi duygularını ifade etmesi önemli, onu ezip suçlamadan anlamaya çalışıyorum”

E6. “Onunla iletişim kurup örnekler üzerinden güzeli doğruyu anlatmaya çalışıyorum. Kendi yaptıklarımla örnek olmaya çalışıyorum”

E7. “Derin nefes alıp, sakince yapılanın yanlışlığını anlatmaya çalışıyoruz”

E8. “Anne-babaya güven önemli. Bizimle her şeyi paylaşmasını sağlayarak, ona destek oluyorum”

E9. “Yanında kızmamaya sakın olup güzel konuşmaya çalışıyorum”

E10. “Çocuğuma kötü örnek olmamaya, onun yanında yüksek sesle konuşmamaya, argo sözler söylememeye dikkat ediyoruz”

E11. “Empati kurmak, baskıcı olmamak, birey olduğunu hissettirmek”

E12. “Çocuğun onurunu, kişiliğini zedelemekten kaçınıyorum. Kendine güvenli, akli başında bilinçli, saygı duyan ve duyulan çocuk yetiştirmeye çalışıyorum”

Duygusal istismarı aslında bilmedikleri, bilgi eksikliklerinin bulunduğu ve verdikleri tepkilerle farkında olmadan istismar ettiklerini fark ettiklerini ve davranışlarını değiştirmek için çeşitli yöntemler geliştirmeye başladıklarını belirtmiş olmaları da bilinçlendirme çalışması kapsamında meydana gelen değişimlerin olumlu göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ebeveynlere görüşmeyi sonlandırmadan duygusal istismar size göre nedir diye sorulduğunda verdikleri cevaplardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

E1. “Kişinin duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelmek, istemediği muamelede bulunmak, istemediği durumlara zorlamak”

E2. “Çocukların almak istedikleri sevgi ve ilgiden yoksun kalmaları”

- E3. “Çocuğu kıyaslamak, sevmediğini söylemek, tehdit etmek, şantaj yapmak, bağırarak, damgalamak, etiketlemek, lakap takmak, başarısız ise bunu yüzüne vurmak, şefkat göstermemek, terk etmek”
- E4. “Sevgi yoksunluğu. Bu duygunun eksikliği her şeye neden olabilir”
- E5. “Görmezden gelmek, yalan söylemek, söz verip yerine getirmemek, hakaret etmek”
- E6. “Onun duygularını görmezden gelmek ya da hislerinden dolayı suçlamak ve yargılamak”
- E7. “Çocukların duygusal yönden zarara uğraması”
- E8. “Bağırarak, sürekli ve yersiz eleştiri, sevgi ile tehdit”
- E9. “Çocuğa bağırarak, onunla ilgilenmemek, herkesin yanında hakaret etmek”
- E10. “Bireyin duygularının hiçe sayılması, rencide edilmesi ve her türlü davranışlar duygusal istismara girer”
- E11. “Çocuğa söylenen kötü söz, hareket ve psikolojik baskı”
- E12. “Duyguları üzerinden kişi üzerinde hak sahibi olma, yoksun bırakma, görmezden gelme, sözel söylenen kötü sözler”

İkinci oturumda ebeveynler duygusal istismarı tanımlarken bilgi eksikliklerinin olduğu ve bu konuda kendilerini ifade edemedikleri belirlenmişti. Ancak oturumların tamamlanması sonrasında yaptıkları açıklamalar duygusal istismar konusunda bilinçlendiklerinin olumlu bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Sadece tanımlamalar arasındaki fark bile yapılan görüşmelerin yararlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Özetle, yapılan altı görüşme oturumu sonucunda ebeveynlerin duygusal istismar ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinde artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynler araştırmaya katıldıkları için kendilerini mutlu hissettiklerini, çok güzel şeyler öğrendiklerini, davranışlarında farkında olmadan neler yaptıklarını fark ettiklerini, daha farklı davranmaya başladıklarını ve çocuklarının da onlarda meydana gelen değişikliği hissettiklerini ifade etmiştir. Literatür incelendiğinde yapılan araştırma sonuçlarında da farkındalık eğitimi alan ebeveynlerin birer anne ve baba olarak kendilerini daha yeterli ve daha mutlu hissettikleri vurgulanmaktadır (Gunderson, 2004).

Sonuç

Ülkemizde ve dünyada yaşam alanlarımızda meydana gelen değişiklikler karşısında ebeveynler, aile yaşantılarını düzenlerken çeşitli zorlayıcı durumlarla karşılaşabilmekte ve bunları çözmekte zorlanabilmektedir. Çocuk istismar ve ihmali hem geçmişte hem de günümüzde çok önemli ve öncelikli konular arasında yer almaktadır. Literatür incelemesi yapıldığında çocuk istismar ve ihmali ile ilgili pek çok çalışmaya rastlanmıştır ve bu konuda hem bireysel hem de toplumsal farkındalığın arttığı da görülmüştür. Fiziksel istismar, cinsel istismar ve ihmal gibi istismar türleriyle ilgili yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak duygusal istismar hakkında yapılan çalışmalar oldukça az olduğu ve bu konuda yapılan çalışmaların genellikle tanımı, çeşitleri, önlemek için yapılması gerekenler şeklinde olduğu belirlenmiştir. Özellikle ebeveynler ile görüşmeler yapılarak sonuçların değerlendirilmesine yönelik bir çalışmanın olmadığı fark edilmiştir. Bu nedenle yapılan araştırmada ebeveynlerin duygusal istismara yönelik bilgi

düzeylerinin belirlenmesi ve duygusal istismar hakkındaki farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın başlangıcında çalışma grubunda bulunan ebeveynlerin çocuk istismar ve ihmali ve duygusal istismar konusunda az da olsa bilgi sahibi oldukları ancak bu bilgilerin eksik ve/veya yanlış olduğu belirlenmiştir. Önemle üzerinde durulması gereken konu ise görüşülen her ebeveynin çocukları konusunda oldukça hassas olmaları ve çoğunlukla çocuklarının iyiliğini düşünerek hareket etmeleridir. Ancak görülmüştür ki ebeveynler bu kadar hassas olmalarına karşın yaşadıkları durumlar karşısında çocuklarına kızma, bağırma, dinlememe, oda cezası verme, yanından uzaklaştırma, tehdit etme, görmezden gelme, hakaret etme ve azarlama gibi duygusal istismar kapsamında değerlendirilebilecek davranışlarda bulunmaktadır.

Yapılan görüşmeler sonucunda ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu anlamda değiştiği, çocuk istismar ve ihmali ile duygusal istismar konusunda bilgi düzeylerinin arttığı ve duygusal istismar kapsamında olan davranışlarında farkındalık geliştirdikleri ve bu davranışlarında azalmanın olduğu, yani bilinçlendikleri belirlenmiştir. Ebeveynlerin hem biliş düzeyinde hem de duyuşsal düzeylerinde gözlemlenen bu olumlu değişimin kalıcı olabilmesi için davranışsal olarak da sergilenmesi ve tutum haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu nedenle ebeveynlere yönelik farkındalık eğitimlerinin yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Okul temelli eğitim destekleri de verilerek davranışsal kalıcılık sağlanabilir. Böylelikle, ebeveynlik becerilerinin gelişiminin de desteklenmesine katkı verilebilir. Duygusal istismar en çok karşılaşılan istismar türü olmasına karşın yapılan araştırma oldukça azdır. Bu nedenle hem ebeveyn hem de çocuklar kapsamında alana katkı sağlayacak araştırmalar yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- American Psychiatric Association (APA). (2013). *DSM-5 Guidebook: The Essential companion to the diagnostic and statistical manual of mental disorders, Fifth Edition*. ISBN 978-1-58562-465-2.
- American Psychiatric Association (APA). (2014). *Childhood Psychological Abuse As Harmful As Sexual Or Physical Abuse*. The American Psychological Association.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Bromfield, L.M. (2005). *Chronic child maltreatment in an Australian statutory child protection sample (Unpublished doctoral dissertation)*. Deakin University, Geelong.
- Bruce, T. (2010). *Early childhood: A guide for students* (2nd edn). London: Sage
- Bushfield, S. (2004). Fathers in Prison: Impact of Parenting Education. *The Journal of Correctional Education*, 55(2).
- Child Welfare Information Gateway. (2018). *Preventing child abuse and neglect*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.
- Dursunkaya, D. (2008). *Duygusal örselenme ve ihmali. in: çuhadaroğlu çetin f, ed. çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Egeland, B., Sroufe, L.A., & Erickson, M. (1983). The developmental consequence of different patterns of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 7(4):459-69.

- Erdoğan, Özel., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36).
- Ethier, L.S., Lemelin, J.P., & Lacharite, C. (2004). A longitudinal study of the effects of chronic maltreatment on children's behavioral and emotional problems. *Child Abuse & Neglect*, 28(12):1265-1278.
- Garbarino, J., Guttman, E., & Seeley, J.W. (1986). *The psychologically battered child: Strategies for identification, assessment, and intervention*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Inc.
- Ginott, H.G. (2009). *Between parent and child: he bestselling classic that revolutionized parent-child communication*. New York: Random House LLC.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26:697- 714
- Gunderson, T. (2004). *The use of stres management in combination with parent training: an intervention study with parents of preschool children*. Doctora Thesis, Utah State University, Logan, Utah, USA.
- Human Rights Association. (2008). *Çocuk ihmali ve istismarını önleme – öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu*. Berkay Ofset- Ankara.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. New York: Sage Publications, Inc.
- Ministry of Family and Social Policy Directorate General of Family and Community Services (ATHGM). (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler, öneriler (Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07, Birinci Basım, ISBN: 978- 605-4628-55-1)*. İstanbul.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar I-II. Cilt (5. Basım)*. İstanbul: Yayın Odası.
- Nicholson, B., Anderson, M., Fox, R., Brenner, V. (2002). One family at a time: a prevention program for at-risk parents. *Journal of Counseling & Development*. 80(3).
- Öztürk, E. (2016). Psikiyatrik açıdan çocuk yetiştirme tarzları ve çocuk istismarı. *Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine-Special Topics*, 2(3), 24-34.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Prime Ministry Social Services and Child Protection Agency. (2010). *Türkiye' de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.
- World Health Organization (WHO). (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Geneva: WHO. Retrieved from www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/child_maltreatment/en/

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Onay Bilgisi

Bu makalede yürütülen araştırma için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 08.01.2021 tarihi ve 20/437 karar numarası ile etik kurul onayı alınmıştır.